

Maria Kolankiewicz

Dzieci poza rodziną

Dziecko Krzywdzone : teoria, badania, praktyka 16/1, 68-93

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dzieci poza rodziną

Maria Kolankiewicz – Uniwersytet Warszawski

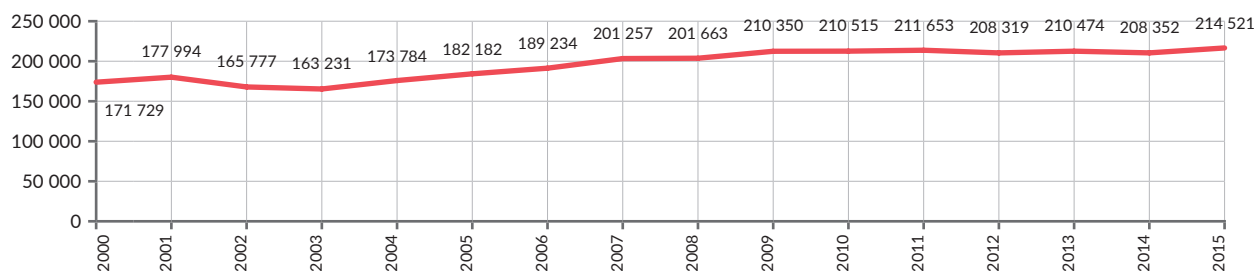
Spis zagadnień

- 70 Małoletni pod opieką sądów
- 76 System pieczy zastępczej
- 76 Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych
- 79 Małe dzieci w systemie pieczy zastępczej
- 81 Dzieci w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka
- 85 Młodzie odchodzący z systemu pieczy zastępczej
- 86 Usamodzielniani wśród wychowanków powierzonych pieczy zastępczej
- 87 Przysposobienia
- 92 Bibliografia

W Polsce dużym problemem demograficznym jest malejąca od wielu lat liczba dzieci. W grudniu 2015 r. wśród 38 457 tys. mieszkańców Polski było 6901 tys. osób do lat 18. Udział dzieci w populacji Polski maleje nieprzerwanie od lat 90. XX wieku i dziś stanowią one 18% ludności, czyli jest ich mniej niż osób w wieku poprodukcyjnym (19%). Na początku lat 90. stosunek ten wynosił 2:1 na korzyść dzieci. W 1983 r., ostatnim roku wyżu demograficznego, przyszło na świat 724 tys. dzieci, w 2000 r. – 378 tys., a w 2015 r. – 369 tys.

W malejącej populacji dzieci i młodzieży jest wysoka – i wciąż niestety rosnąca – liczba tych dzieci, których rodzice mają trudności wychowawcze na tyle poważne, że w wykonywanie władzy rodzicielskiej musi ingerować sąd rodzinny. Od lat rośnie liczba dzieci będących pod nadzorem sądów.

Wykres 1. Liczba małoletnich pod opieką sądów

Źródło: opracowano na podstawie Sprawozdań Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wobec widocznych w ostatnich dekadach potrzeb wychowawczych polskich rodzin i niepokojąco rosnącej liczby dzieci wymagających opieki poza rodziną zostały wprowadzone zmiany prawne mające na celu rozbudowanie form pomocy rodzinie i stworzenie lepszych warunków życia dzieciom wychowywanym w pieczy zastępczej. Zmiany te to nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹ (krio) oraz wprowadzenie nowej ustawy wyodrębniającej system opieki i wsparcia dla rodzin z dziećmi z systemu pomocy społecznej: ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r.

Na mocy tej ustawy od początku 2012 r. z szerokiego systemu pomocy społecznej wyodrębniono działania ukierunkowane na potrzeby rodzin przejawiających kłopoty w wychowaniu dzieci oraz na potrzeby dzieci pochodzących z takich rodzin. W tej ustawie zdefiniowano wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych jako „zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji”, a system pieczy zastępczej jako:

1 Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U.2015.2082, 2016.1177.

zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. [...] Jednostkami organizacyjnymi wykonującymi zadania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są jednostki samorządu terytorialnego: placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej².

Ustawa zobowiązała gminy do zorganizowania systemu wsparcia dla rodzin wychowujących dzieci przez rozbudowanie różnych form opieki dziennej dla dzieci, poradnictwa dla rodzin, wprowadzenie asystentów rodziny i rodzin wspierających. Oznacza to, że rodzina manifestująca potrzeby w zakresie funkcji opiekuńczo-wychowawczych ma możliwość uzyskania pomocy w swojej gminie. Może zwrócić się o nią osobiście lub wsparcie może być zaproponowane przez służby środowiskowe, które poinformowane o trudnej sytuacji dziecka są zobowiązane zabezpieczyć jego potrzeby i w imię jego interesów podjąć współpracę z jego rodzicami. Główną ideą tych działań jest wzmocnienie wychowawczej funkcji rodzin i wsparcie dzieci bez odrywania ich od środowiska domowego. Realizacja tych zadań należy do gmin, które mogą wykonywać je samodzielnie lub zlecać organizacjom pozarządowym.

Przed powiatami postawiono zadania udoskonalenia systemu pieczy zastępczej polegające na dalszym rozbudowywaniu rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz reorganizowaniu instytucji opiekuńczych. W tym przypadku idea zmian polega na tym, by młodsze dzieci, wobec których zachodzi konieczność oddzielenia od rodziny, trafiały do form rodzinnych, a instytucje opiekuńcze przeznaczone dla starszych dzieci stawały się coraz mniejsze i bardziej przypominały warunki domowe. Wprowadzono

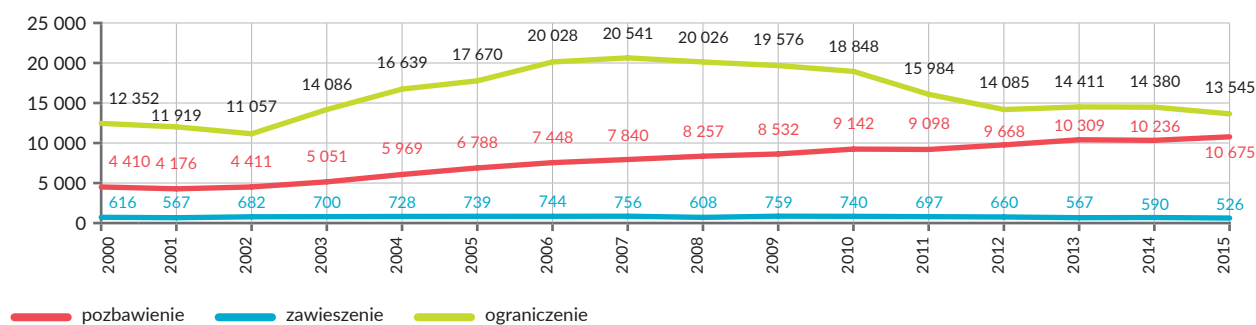
też nowe instytucje o charakterze specjalistycznym: w powiatach placówki specjalistyczno-terapeutyczne oraz regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, których prowadzenie powierzono samorządom wojewódzkim. Tam też, pod nadzór urzędów marszałkowskich, przeniesione zostały z poziomu powiatów interwencyjne ośrodki preadopcyjne dla dzieci oczekujących na przysposobienie oraz ośrodki adopcyjne odpowiedzialne za szkolenie kandydatów na rodziny adopcyjne i przygotowanie procedur adopcyjnych. Samorządy powiatów, organizatorzy pieczy zastępczej i koordynatorzy pieczy rodzinnej są zobowiązani do ścisłej współpracy z sądami rodzinnymi, które decydują o umieszczeniu dziecka poza rodziną w przypadku, kiedy jego dobro jest zagrożone. Stwarzając szerokie możliwości pomocy rodzicom, zobowiązano ich także do współdziałania w celu zapewnienia warunków powrotu dziecka do rodziny. Brak starań ze strony rodziców, a w szczególności trwały brak zainteresowania dzieckiem, stał się jeszcze jedną przesłanką do pozbawienia władzy rodzicielskiej.

Małoletni pod opieką sądów

Od końca lat 90. XX wieku wszystkie kolejne akty prawne zapowiadały konieczność ograniczenia liczby dzieci kierowanych do rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz wprowadzenia nowych rozwiązań mających na celu wspieranie rodziny. Rozwiązania zaproponowane w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej miały być realizacją tej idei. Jak jednak pokazują statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości z ostatnich lat, nie udało się powstrzymać niepokojącego trendu rosnącej liczby małoletnich pod opieką sądów rodzinnych. Liczba ta wzrosła od roku 2000 o 43 tysiące, a od roku 2010 o 4 tysiące dzieci i w końcu roku 2015 odnotowano ponad 214 tysięcy małoletnich będących pod opieką sądów. Najwięcej z tych orzeczeń dotyczyło nadzoru kuratorskiego nad sprawowaniem władzy rodzicielskiej i dzieci te nadal pozostawały w swych domach. Wśród orzeczeń sądów dotyczących sprawowania władzy rodzicielskiej widoczna jednak jest w ostatnich latach tendencja wzrostowa w liczbie decyzji o pozbawieniu władzy rodzicielskiej. W ciągu kilkunastu lat liczba takich decyzji podwoiła się.

2 Dz.U. z 2016 r. poz. 575, 1583, 1860.

Wykres 2. Ewidencja spraw sądów rodzinnych, w których orzeczono pozbawienie, zawieszenie i ograniczenie władzy rodzicielskiej

Źródło: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>.

Tabela 1. Orzeczenia sądów dotyczące sprawowania władzy rodzicielskiej

Lata	Orzeczenia sądu o władzy rodzicielskiej		
	pozbawienie	zawieszenie	ograniczenie
2000	4 410	616	12 352
2001	4 176	567	11 919
2002	4 411	682	11 057
2003	5 051	700	14 086
2004	5 969	728	16 639
2005	6 788	739	17 670
2006	7 448	744	20 028
2007	7 840	756	20 541
2008	8 257	608	20 026
2009	8 532	759	19 576
2010	9 142	740	18 848
2011	9 098	697	15 984
2012	9 668	660	14 085
2013	10 309	567	14 411
2014	10 236	590	14 380
2015	10 675	526	13 545

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Orzeczenia dotyczące władzy rodzicielskiej są najczęściej wydawane z powodu zaniedbań, braku troski o dziecko i braku zainteresowania, rzadziej ze względu na przemoc w rodzinie. W roku 2015 na 10 675 decyzji o pozbawieniu

władzy rodzicielskiej 116 podjęto ze względu na stosowanie przemocy w rodzinie i w 39 przypadkach z tego powodu odebrano dziecko z rodziny. W roku 2014 tego typu spraw z powodu przemocy w rodzinie było również 116 i w 39 przypadkach z tego powodu odebrano dziecko z rodziny. Obawy niektórych, że wprowadzenie ustawy o zapobieganiu przemocy w rodzinie będzie skutkowało zwiększeniem liczby dzieci odbieranych rodzicom nie potwierdziły się. Zgodnie z krio niedopuszczalne jest umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa. Bieda rzadko jest jedyną przyczyną ingerencji we władzę rodzicielską i odebrania dziecka. W roku 2015 w ośmiu sprawach złe warunki materialne były jedyną przyczyną orzeczeń o umieszczeniu dziecka poza rodziną³.

Według statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości powoli maleje liczba dzieci w systemie pieczy zastępczej, umieszczanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinach zastępczych. Od roku 2010 do 2015 liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zmalała o 2991, a w placówkach o 1559.

Odsetek dzieci umieszczonych w systemie pieczy zastępczej w stosunku do populacji ludności do lat 18 w Polsce nie zmienił się znacznie, w roku 2015 był nieco niższy niż w roku 2010, ale jednak niższy niż było to w roku 2005.

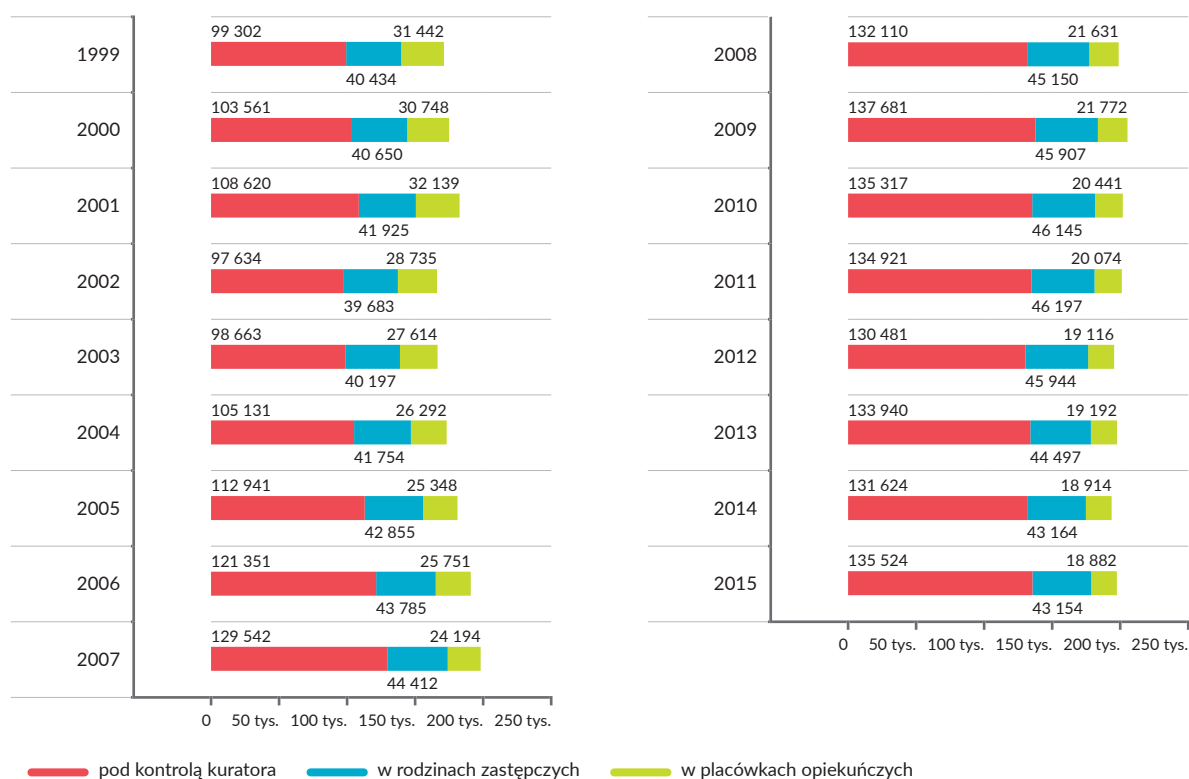
³ <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>.

Tabela 2. Małoletni pod opieką sądów w populacji dzieci w Polsce

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba osób w wieku 0–17 lat (w tys.)	7864	7661	7488	7350	7231	7243	7147	7067	6995	6943	6902
Małoletni pod opieką sądów (w tys.)	182	189	201	202	210	211	212	207	210	208	215
– na 1000 ludności w wieku 0–17 lat	23,1	24,7	26,8	27,5	29	29	29,6	29,2	30	29,9	31
Małoletni rodzinach zastępczych (w tys.)	42,8	43,7	44,4	45,1	45,9	46,1	46	45,9	44,5	43,1	43,1
– na 1000 ludności w wieku 0–17 lat	5,4	5,7	5,9	6,1	6,3	6,3	6,4	6,5	6,4	6,2	6,2
Małoletni w placówkach w tys.)	25,3	25,7	24,1	21,6	21,8	20,4	20	19,1	19,2	18,9	18,9
– na 1000 ludności w wieku 0–17 lat	3,2	3,4	3,4	3,3	3	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7

Źródło: opracowano na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości oraz GUS.

Wykres 3. Dzieci pod opieką sądów (1999–2015)

Źródło: opracowano na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości.

Od wielu lat zmianom ekonomicznym i społecznym w Polsce nie towarzyszyła poprawa warunków życia dzieci. Wprowadzając przepisy wzmacniające służby pomocy rodzinie (w szczególności poradnictwo, asystentów rodzinnych) i propagujące rozbudowę lokalnych placówek wsparcia dziennego, zakładano, że rozbudowanie środowiskowych służb i form pomocy rodzinie w wychowaniu dzieci zmniejszy liczbę dzieci trafiających do systemu pieczy zastępczej. Cztery lata po wprowadzeniu tych zmian efektów jeszcze nie widać. W roku 2014 8,3 tysiąca dzieci po raz pierwszy trafiło do systemu pieczy zastępczej, w roku 2015 – 7,7 tysiąca. Wskaźnik udziału dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na tysiąc osób w wieku do lat 18 pozostaje niemal na tym samym poziomie, a w liczbach bezwzględnych nadal odnotowujemy niemal 19 tysięcy mieszkańców instytucji i ponad 43 tysiące dzieci powierzonych pieczy rodzinnej. Ogólna liczba dzieci powierzonych pieczy zastępczej zmniejsza się powoli.

Od wprowadzenie w życie nowej ustawy do roku 2015 liczba dzieci umieszczonych w systemie pieczy zastępczej zmniejszyła się o 4235: z ogólnej liczby 66 271 w roku 2011 do 62 036 w roku 2015 (stan w ostatnim dniu sprawozdawczym – 31 grudnia).

”

Dziś były u nas w domu panie z OPS. Powiedziały, że składają wniosek o umieszczenie nas w rodzinie zastępczej. Moja siostra wpadła w histerię, że ona nie chce, że kocha mamę. A ja wiem, że będzie nam lepiej. Tylko żeby trafić na dobrą rodzinę.

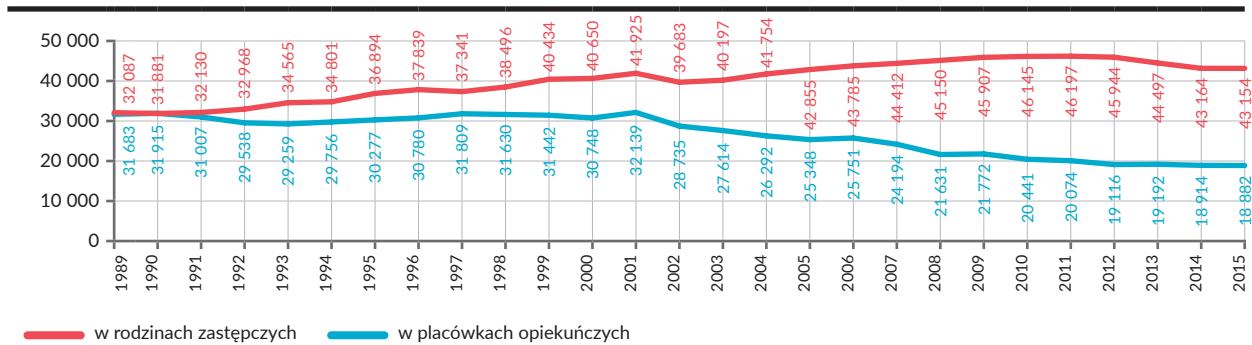
*Dziewczyna, 14 lat
Z telefonów i maili do Telefonu
Zaufania dla Dzieci i Młodzieży
116 111*

Tabela 3. Liczba dzieci umieszczonych w systemie pieczy zastępczej w latach 2000–2015

Rok	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	Razem
2000	40 650	30 748	71 398
2001	41 925	32 139	74 064
2002	39 683	28 735	68 418
2003	40 197	27 614	67 811
2004	41 754	26 292	68 046
2005	42 855	25 348	68 203
2006	43 785	25 751	69 536
2007	44 412	24 194	68 606
2008	45 150	21 631	66 781
2009	45 907	21 772	67 679
2010	46 145	20 441	66 586
2011	46 197	20 074	66 271
2012	45 944	19 116	65 060
2013	44 497	19 192	63 689
2014	43 164	18 914	62 078
2015	43 154	18 882	62 036

Źródło: opracowano na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wykres 4. Małoletni pod opieką sądów umieszczeni w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych

Źródło: opracowano na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości.

W roku 2015 po raz pierwszy do pieczy zastępczej trafiło 7,7 tys. dzieci, spośród których większość, tj. 44,2%, do rodzin zastępczych spokrewnionych.

„W latach 2007–2015 systematycznie zwiększał się wpływ spraw rodzinnych (w tym nieletnich) do sądów rejonowych. W roku 2007 było to 1192 tys. spraw, a w roku 2015–1406 tys. spraw, co stanowi wzrost o 18,0%” (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2016). Dotyczyło to również liczby wpływających i liczby załatwianych spraw dotyczących władzy rodzicielskiej: o pozbawienie, zawieszenie i ograniczenie tej władzy: z 41,1 tys. w roku 2007 do 42,1 tys. w roku 2015. Nie wszystkie sprawy udawało się załatwić i w ciągu tych kilku lat wzrosła również liczba spraw pozostałych na kolejne lata – z 11,9 tys. w roku 2007 do 17 tys. w roku 2015 (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2016).

Najwyższy odsetek dzieci umieszczonych w systemie pieczy zastępczej w stosunku do populacji osób małoletnich odnotowano w województwach:

”

Mamie ograniczyli prawa do mnie jak byłem mały. Trafiłem do domu dziecka, ale nikt nie mógł mnie adoptować. Potem trafiłem do ośrodka. Jak to się mówi, „sprawiam problemy”. Ale chcę sobie pomóc, żeby wyjść na ludzi i jakoś lepiej funkcjonować. Tylko nie wiem, czy to się może udać bez psychologa, bo już się kilka razy bardzo zawiodłem.

Chłopak, 16 lat

Z telefonów i maili do Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111

Tabela 4. Wskaźniki dzieci w pieczy zastępczej według województw

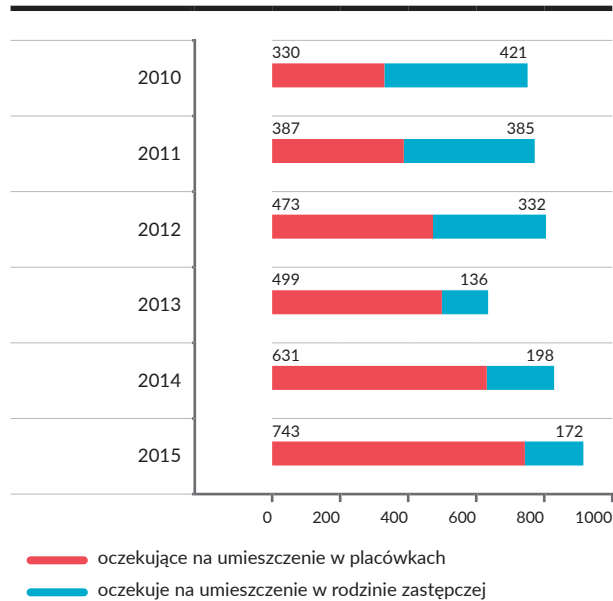
Województwo	Dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat				Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat				Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej spośród przebywających w pieczy zastępczej			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Polska	9,8	9,8	9,6	9,3	2,5	2,5	2,5	2,5	77,2	76,5	76,2	76,0
Dolnośląskie	14,1	14,1	14,3	14,0	4,0	3,9	4,4	4,1	74,8	74,6	71,9	72,8
Kujawsko-pomorskie	10,0	10,0	10,0	9,7	3,0	2,9	3,0	2,9	72,8	73,1	72,3	71,8
Lubelskie	8,5	8,8	8,1	8,0	2,6	2,7	2,4	2,3	75,1	75,4	74,5	74,9
Lubuskie	12,0	13,0	13,4	12,6	2,8	2,9	3,0	2,6	79,6	79,2	79,0	80,5
Łódzkie	12,0	11,8	11,5	11,2	2,9	2,9	2,9	2,9	77,8	77,4	77,5	76,9
Małopolskie	6,1	6,2	6,0	5,8	1,7	1,8	1,8	1,7	75,7	74,1	73,4	74,7
Mazowieckie	7,3	7,1	7,1	6,8	1,8	1,9	1,9	1,8	78,9	77,2	77,3	77,1
Opolskie	11,2	11,1	11,2	11,1	2,8	3,1	2,9	3,1	75,2	72,0	73,9	72,5
Podkarpackie	6,1	6,1	5,8	5,5	1,8	1,8	1,6	1,5	72,4	71,9	74,0	74,0
Podlaskie	7,7	7,8	7,7	7,5	1,9	1,9	1,9	1,9	76,7	77,1	76,7	76,0
Pomorskie	11,2	11,0	10,8	10,1	2,6	2,7	2,8	2,3	80,1	78,3	77,0	79,3
Śląskie	12,2	12,0	11,8	11,9	3,0	3,0	3,0	3,2	77,0	76,2	76,0	74,0
Świętokrzyskie	8,3	8,1	7,9	7,8	2,2	2,1	2,3	2,4	79,4	79,8	78,3	76,0
Warmińsko-mazurskie	13,4	13,7	13,1	12,8	3,2	3,5	3,3	3,4	77,8	76,4	76,4	75,1
Wielkopolskie	8,1	8,1	7,9	7,6	1,7	1,8	1,6	1,6	80,6	80,2	81,1	81,1
Zachodniopomorskie	14,7	14,2	14,2	14,3	3,8	3,2	3,3	3,4	78,1	79,7	79,6	79,3

Źródło: opracowano na podstawie GUS (2013, 2014, 2015, 2016).

zachodniopomorskim, dolnośląskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim, najniższe – w podkarpackim, małopolskim i mazowieckim.

Mimo malejącej w ostatnich kilku latach liczby sądowych decyzji o umieszczeniu w rodzinach zastępczych, wciąż niestety rocznie odnotowuje się kilkaset niewykonanych orzeczeń. Od kilku lat niemal 800 dzieci każdego roku oczekuje na umieszczenie w bezpiecznym dla siebie miejscu. W 2015 roku 751 dzieci oczekiwało na wykonanie decyzji sądu opiekuńczego w sprawie umieszczenia poza rodziną, w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub rodzinie zastępczej.

Wykres 5. Dzieci oczekujące na umieszczenie w rodzinach zastępczych i placówkach

Źródło: opracowano na podstawie statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości.

System pieczy zastępczej

System pieczy zastępczej tworzą instytucjonalne i rodzinne formy opieki nad dziećmi. Przyjmują one dzieci, dla których dom i rodzina nie jest bezpiecznym miejscem i których rodzice z różnych powodów nie potrafią, nie chcą lub nie mogą właściwie zaopiekować się swym dzieckiem. Przesłanką do ingerencji sądu we władzę rodzicielską jest zawsze zagrożenie dobra dziecka – jego zdrowia, bezpieczeństwa, rozwoju. Organizatorem systemu pieczy zastępczej są powiaty, najczęściej powiatowe centra pomocy rodzinie, lub organizacje, którym władze powiatu zlecają to zadanie (w zakresie organizacji rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych), oraz samorządy wojewódzkie – urzędy marszałkowskie (tworzące regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne). Placówki przeznaczone są dla dzieci powyżej 10 r.ż. i tylko wyjątkowo mogą przebywać tam dzieci młodsze. Obecnie placówki interwencyjne, socjalizacyjne i specjalistyczno-terapeutyczne najczęściej są 30-osobowe, placówki rodzinne – 8-osobowe, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne przeznaczone są dla 45 dzieci, a interwencyjne ośrodki preadopcyjne – dla 20 dzieci. Placówki mogą w ramach swego limitu miejsc łączyć zadania interwencyjne, socjalizacyjne i terapeutyczne.

Samorząd powiatu prowadzi:

- Placówki opiekuńczo-wychowawcze:
 - rodzinne,
 - interwencyjne,
 - socjalizacyjne,
 - specjalistyczno-terapeutyczne,
 - wielofunkcyjne/łączące zadania.
- Rodzinne domy dziecka
- Rodziny zastępcze:
 - spokrewnione,
 - niezawodowe,
 - zawodowe:
 - pogotowia rodzinne,
 - specjalistyczne.

Samorząd województwa prowadzi:

- Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- Interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych

Od wielu lat postulaty zmian w systemie pieczy zastępczej dotyczyły zmniejszania rozmiarów instytucji opiekuńczych. W roku 2000 maksymalna liczba dzieci w placówce została określona na 30 i do roku 2012 większość placówek w Polsce osiągnęła ten limit miejsc. Teraz dąży się do zorganizowania placówek 14-osobowych, co daje w efekcie zwiększającą się liczbę małych placówek przy zmniejszającej się ogólnej liczbie mieszkających tam dzieci. Widać duże zróżnicowanie w dynamice tych zmian w zależności od typu placówki.

Najmniej zmieniły się **placówki rodzinne**, przeznaczone dla maksymalnie 8 dzieci. Od lat liczba tych placówek i liczba mieszkających tam dzieci pozostaje na podobnym poziomie. Trzeba jednak uwzględnić to, że od 2012 r. w systemie pieczy zastępczej są placówki rodzinne (jako instytucje) i rodzinne domy dziecka (jako formy rodzinne).

Liczba **placówek socjalizacyjnych** wzrosła o 130%, z 291 w roku 2005 do 697 w roku 2015, liczba podopiecznych tych placówek wzrosła o niemal 4 tys. w stosunku do roku 2011 i o 1192 dzieci w stosunku do roku 2005. Choć zmiany te wynikają w największym stopniu ze zmiany struktury i ruchu dzieci w placówkach wielofunkcyjnych (łączących zadania).

Korzystny efekt zmian widać w **placówkach interwencyjnych**, których liczba wzrosła o 12%, a liczba przebywających tam dzieci zmalała o połowę. Wynika to nie tylko z nakazu ograniczania liczby miejsc w placówkach, ale też z przepisu określającego wiek dziecka, które może znaleźć się w tego typu instytucji. Przez długie lata, od czasu II wojny światowej, pogotowia opiekuńcze przyjmowały dzieci od lat trzech. Po zmianach organizacyjnych polegających na zmianie przynależności resortowej – z edukacji do pomocy społecznej – pogotowia przemianowano na placówki interwencyjne i określono minimalny wiek przyjmowanych tam dzieci na lat 7, a od roku 2012 limit ten

został jeszcze zmieniony i do placówek interwencyjnych, podobnie jak do innych form pieczy instytucjonalnej, powinny trafiać dzieci powyżej 10 r.ż., a młodsze powinny być kierowane form do pieczy rodzinnej.

Podobnie jest w **placówkach łączących zadania** (dawniej wielofunkcyjnych) – ich liczba zwiększyła się nieznacznie, a liczba dzieci w nich przebywających zmalała o 40%, choć najczęściej zmniejszenie liczby w tych placówkach oznacza zwiększenie w placówkach socjalizacyjnych i może nie oznaczać nawet przepływu dzieci między placówkami tylko zmianę nazw i funkcji poszczególnych domów.

Placówki prowadzone przez samorządy województw są nieliczne: dwie placówki preadopcyjne i kilkanaście placówek specjalistyczno-terapeutycznych, choć w tych ostatnich widać gwałtowny wzrost liczby dzieci.

Tabela 5. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w Polsce (stan 31 grudnia)

Placówki opiekuńczo-wychowawcze w Polsce	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Interwencyjne	39	33	29	27	27	24	27	31	40	45	45
Socjalizacyjne	291	277	273	278	289	283	307	414	537	630	667
Rodzinne	238	248	239	231	269	277	290	270	240	238	228
Specjalistyczno-terapeutyczne	–	–	–	–	–	–	–	4	12	17	17
Wielofunkcyjne / łączące zadania	105	141	156	146	171	195	183	122	117	129	121
Regionalne opiekuńczo-terapeutyczne	–	–	–	–	–	–	–	1	3	6	6
Ośrodki preadopcyjne	–	–	–	–	–	–	–	1	2	2	2
Ogółem	673	699	697	682	756	779	807	843	951	1067	1086

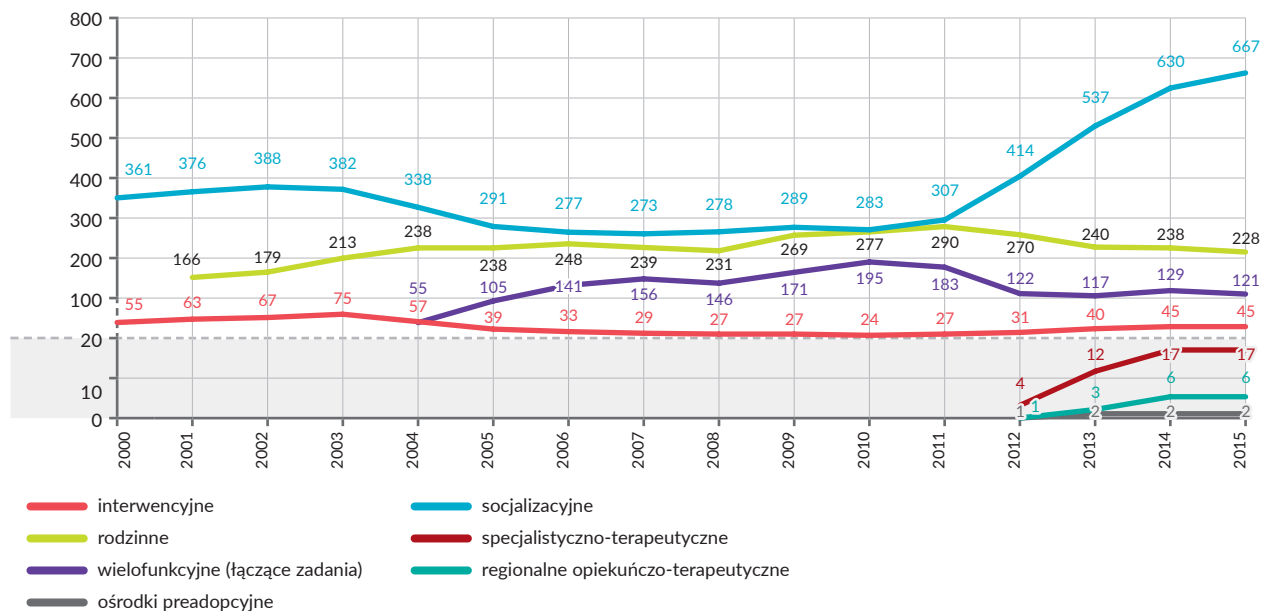
Źródło: GUS.

Tabela 6. Wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w Polsce (stan 31 grudnia)

Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych w Polsce	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Interwencyjnych	1 514	1 301	1 041	767	745	523	497	579	764	840	751
Socjalizacyjnych	11 772	10 629	9 830	9 964	9 896	8 572	8 985	11 360	12 804	12 982	12 964
Rodzinnych	1 859	1 951	1 892	1 859	2 178	2 183	2 265	2 175	1 951	1 856	1 782
Specjalistyczno-terapeutycznych	–	–	–	–	–	–	–	73	226	251	259
Wielofunkcyjnych / łączących zadania	5 045	6 782	7 011	6 681	7 112	7 704	7 253	4 925	3 351	3 116	2 917
Regionalnych opiekuńczo-terapeutycznych	–	–	–	–	–	–	–	49	115	147	178
Ośrodkach preadopcyjnych	–	–	–	–	–	–	–	23	41	37	43
Ogółem w dniu 31 grudnia	20 190	20 663	19 774	19 271	19 931	18 982	19 000	19 184	19 252	19 229	18 876
Ogółem w ciągu roku				30 327	30 521	29 348	28 675	27 953	27 300	27 042	26 655

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wykres 6. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Tabela 7. Wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (31 grudnia)

Rodzaj placówki	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Interwencyjne	2 707	1 956	1 514	1 301	1 041	767	745	523	497	579	764	840	751
Socjalizacyjne	16 875	14 218	11 772	10 629	9 830	9 964	9 896	8 572	8 985	11 360	12 804	12 982	12 964
Rodzinne	1 530	1 777	1 859	1 951	1 892	1 859	2 178	2 183	2 265	2 175	1 951	1 856	1 782
Specjalistyczno-terapeutyczne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73	226	251	29
Wielofunkcyjne/ /łącznie zadania	0	2 713	5 045	6 782	7 011	6 681	7 112	7 704	7 253	4 925	3 351	3 116	2 917
Regionalne opiekuńczo-terapeutyczne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	49	115	147	178
Ośrodki preadopcyjne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	41	37	43

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

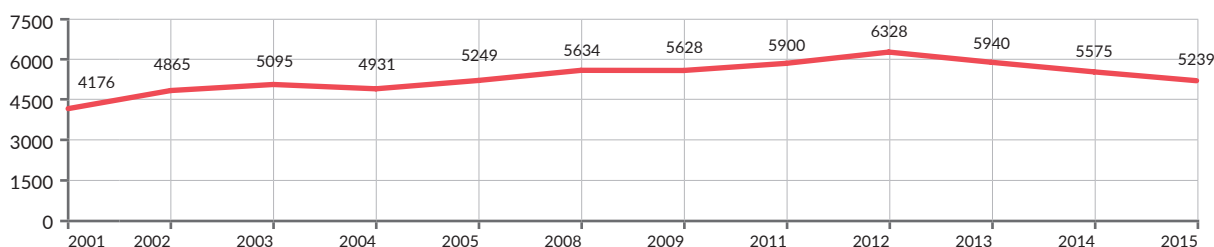
Poważnym zagrożeniem i dużym wyzwaniem dla opiekunów jest kumulacja problemów rodzinnych i zdrowotnych dzieci powierzonych opiece. Znaczna część dzieci umieszczanych w systemie pieczy zastępczej to dzieci niepełnosprawne i przewlekle chore. Według informacji GUS w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w roku 2015 co piąte dziecko (20%) było chore lub niepełnosprawne (3764), w formach pieczy rodzinnej było 5969 takich dzieci (10%), wobec 3% niepełnosprawnych w całej populacji dzieci.

Jeszcze inną grupą dzieci o swoistych potrzebach są dzieci cudzoziemskie. Nie jest to liczna grupa – cudzoziemcy to 50 osób w rodzinach zastępczych i 51 w placówkach, ale procedury prawne i administracyjne związane z uregulowaniem ich sytuacji rodzinnej i pobytu w Polsce są dużo trudniejsze.

Małe dzieci w systemie pieczy zastępczej

Od 2012 r. obserwuje się powolny spadek liczby dzieci do lat trzech umieszczanych w różnych formach pieczy zastępczej. Liczba najmłodszych dzieci w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej zmalała w ciągu ostatnich czterech lat o 20%, a odsetek dzieci w tym wieku w pieczy zastępczej w stosunku do populacji ogólnej zmniejszył się z 0,53% do 0,47%. Wciąż jednak ponad pięć tys. malutkich dzieci umieszczanych jest poza rodziną i jest to liczba zbliżona do odnotowanej w 2008 r. i nadal wyższa od liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej w latach 2001–2003, kiedy odsetek dzieci w systemie pieczy zastępczej w populacji dzieci w tym wieku wynosił odpowiednio: w roku 2001 – 0,37%, w roku 2002 – 0,44%, 2003 – 0,47%.

Wykres 7. Dzieci do lat trzech poza rodziną^a

a Dane z lat 2006, 2007 i 2010 są niedostępne.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

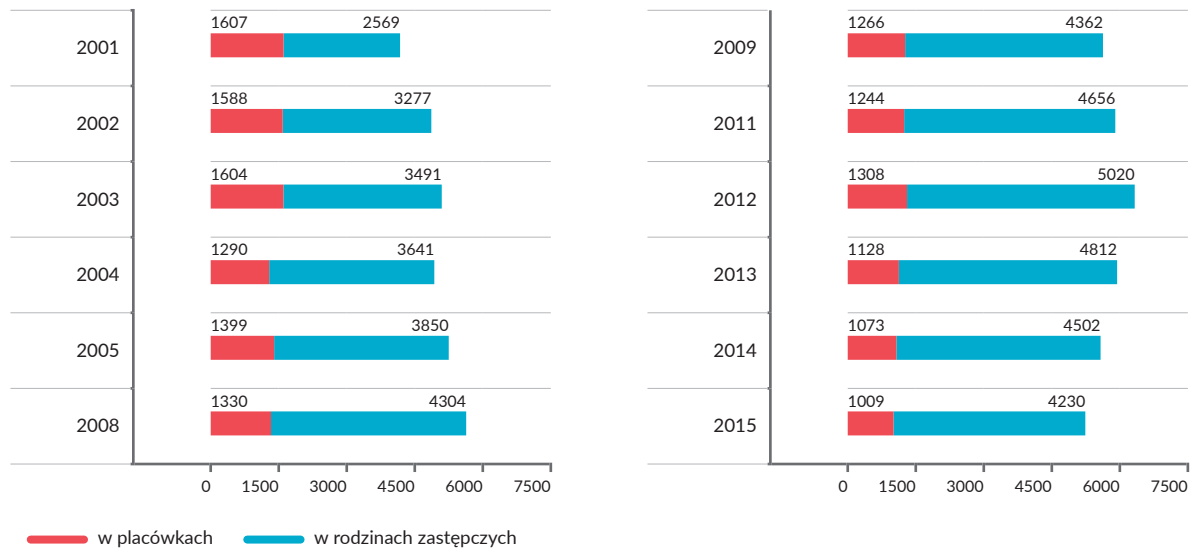
Większość malutkich dzieci umieszczana jest w rodzinach zastępczych, a ich liczba w pieczy instytucjonalnej maleje o około sto rocznie.

”

Od urodzenia jestem w rodzinie zastępczej u dziadka. Mama ma swoją rodzinę, tata też. Taty nie znam. Z mamą kiedyś się widywałam, ale ona pokłóciła się z dziadkiem. Ostatnio napisała do mnie na facebooku i umówiliśmy się na spotkanie. Przykro mi, że muszę ukrywać przed dziadkiem, że mam kontakt z mamą. To od tego nie mogę zasnąć. Co można poradzić?

Dziewczyna, 13 lat

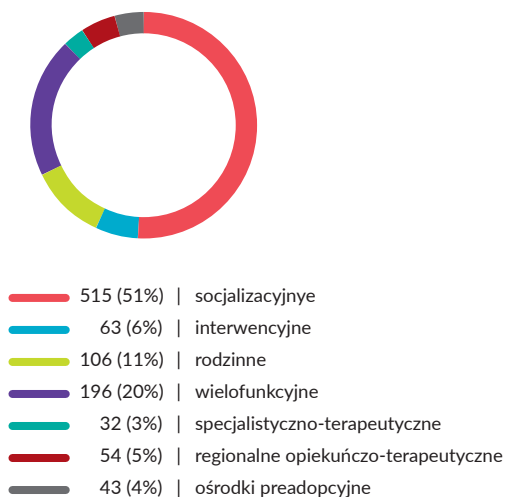
Z telefonów i maili do Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111

Wykres 8. Dzieci do lat trzech w systemie pieczy zastępczej^a

a Dane z lat 2006, 2007 i 2010 są niedostępne.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wykres 9. Dzieci do lat trzech w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 31 grudnia 2015 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

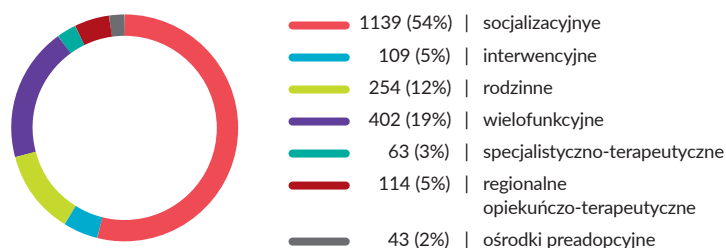
Zgodnie z ustawą małe dzieci mogą przebywać w placówkach opiekuńczo-wychowawczych tylko wówczas, gdy są tam umieszczone razem ze starszym rodzeństwem lub matką, albo w przypadku, kiedy ze względu na stan zdrowia nie ma dla nich miejsca w rodzinach zastępczych. Najwięcej tych dzieci mieszka w placówkach socjalizacyjnych i wielofunkcyjnych, stosunkowo niewiele w placówkach regionalnych – preadopcyjnych i terapeutycznych. Choć trzeba zaznaczyć, że dzieci takie mogą też trafić do bardzo zbliżonych profilem oddziaływań terapeutycznych zakładów opiekuńczo-leczniczych organizowanych w resorcie zdrowia.

Podobnie jest z grupą dzieci do lat 7. Ich liczba w formach pieczy instytucjonalnej również powoli maleje.

Tabela 8. Dzieci do lat 7 w pieczy instytucjonalnej w latach 2013–2015

2013	2383
2014	2223
2015	2124

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

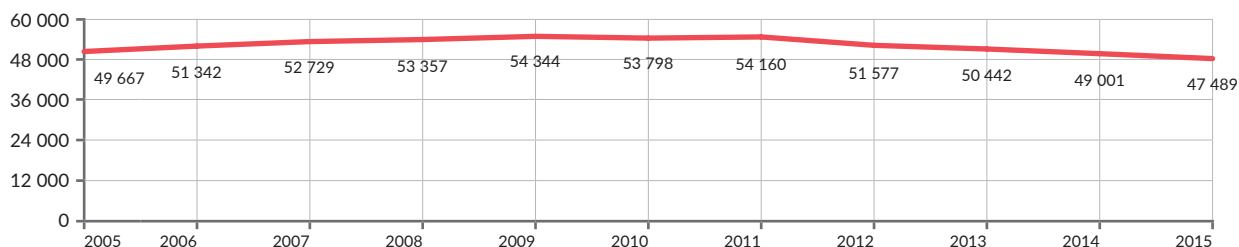
Wykres 10. Dzieci do lat 7 w pieczy instytucjonalnej 31 grudnia 2015 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Najwięcej dzieci do lat 7 mieszka w placówkach socjalizacyjnych (1139) i łączących zadania (402) oraz placówkach rodzinnych (254), mniej – w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych (63), regionalnych placówkach terapeutyczno-leczniczych (114) i preadopcyjnych (43).

Dzieci w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka

W ostatnich latach zmalała ogólna liczba dzieci w pieczy rodzinnej. Najwidoczniejszy spadek widoczny jest w rodzinach spokrewnionych, choć zmiana zauważalna na przełomie lat 2011 i 2012 związana jest przede wszystkim ze zmianą nazwy. Od 2012 roku rodzinami spokrewnionymi określa się tylko rodziny prowadzone przez osoby zobowiązane do alimentacji dziecka – dziadków lub rodzeństwo powierzonych im dzieci. Jeśli dzieckiem opiekują się inni krewni, to są już określani mianem rodziny niezawodowej.

Wykres 11. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej w latach 2005–2015

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Powolny wzrost liczby dzieci w rodzinach zawodowych dotyczy przede wszystkim rodzin specjalistycznych i rodzinnych domów dziecka.

”

Rodzice rozwiedli się 8 lat temu, mama zrzekła się praw do mnie i do mojej siostry, zostaliśmy z ojcem. Ojciec jest alkoholikiem. Poszedł na leczenie, ale to, jak zawsze, nie pomogło. Już tydzień po powrocie z ośrodka upił się. Moja siostra wyprowadziła się, bo jest pełnoletnia. Co ja mam ze sobą zrobić? Mogę się gdzieś zgłosić, np. do domu dziecka?

Dziewczyna, 16 lat

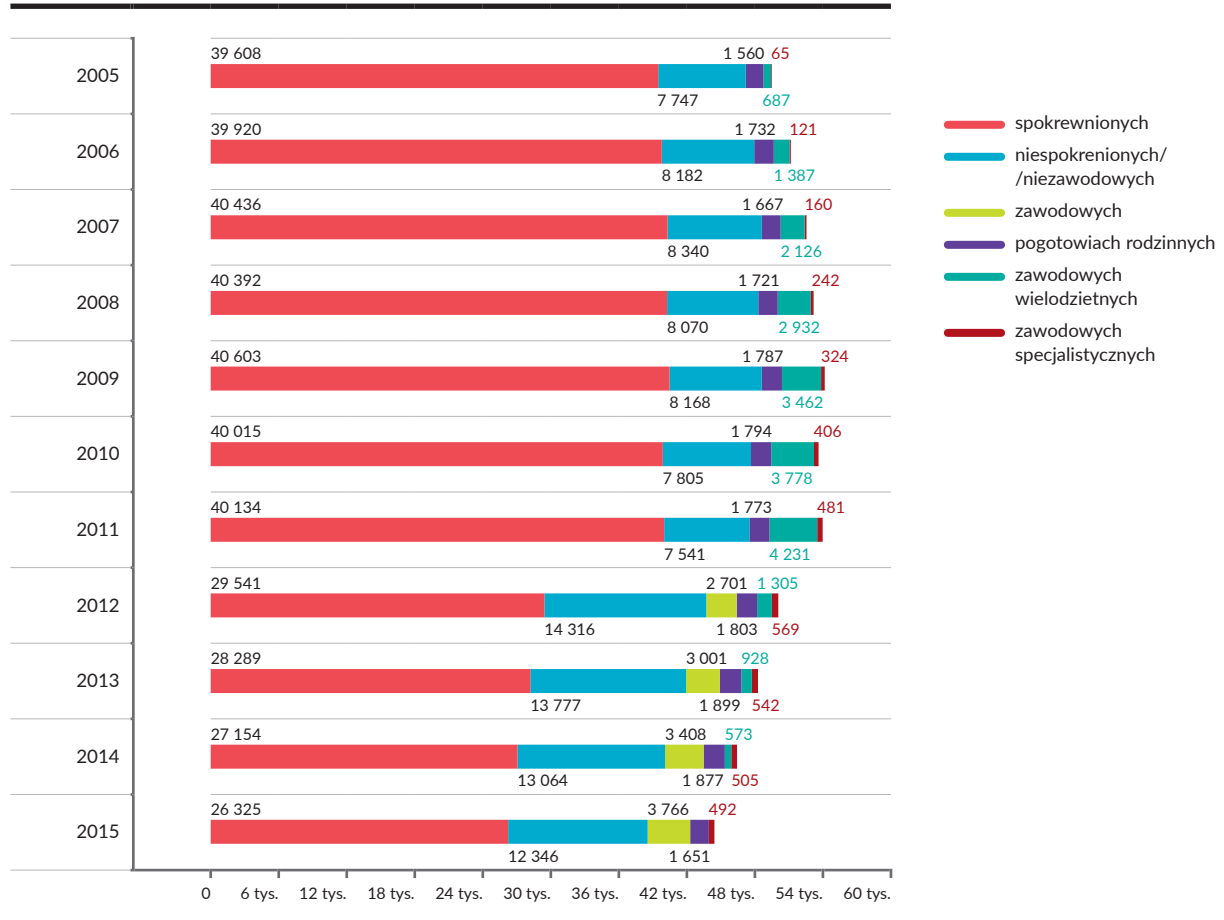
Z telefonów i maili do Telefonu
Zaufania dla Dzieci i Młodzieży
116 111

Tabela 9. Dzieci w systemie pieczy rodzinnej według typów rodzin

Rok	Spokrewnione	Niespokrewnione/ /Niezawodowe	Zawodowe	Pogotowia rodzinne	Zawodowe wielodzietne	Zawodowe specjalistyczne	Rodzinne domy dziecka
2005	39 608	7 747	-	1 560	687	65	-
2006	39 920	8 182	-	1 732	1 387	121	-
2007	40 436	8 340	-	1 667	2 126	160	-
2008	40 392	8 070	-	1 721	2 932	242	-
2009	40 603	8 168	-	1 787	3 462	324	-
2010	40 015	7 805	-	1 794	3 778	406	-
2011	40 134	7 541	-	1 773	4 231	481	-
2012	29 541	14 316	2 701	1 803	1 305	569	1 342
2013	28 289	13 777	3 001	1 899	928	542	2 006
2014	27 154	13 064	3 408	1 877	573	505	2 420
2015	26 325	12 346	3 766	1 651	-	492	2 909

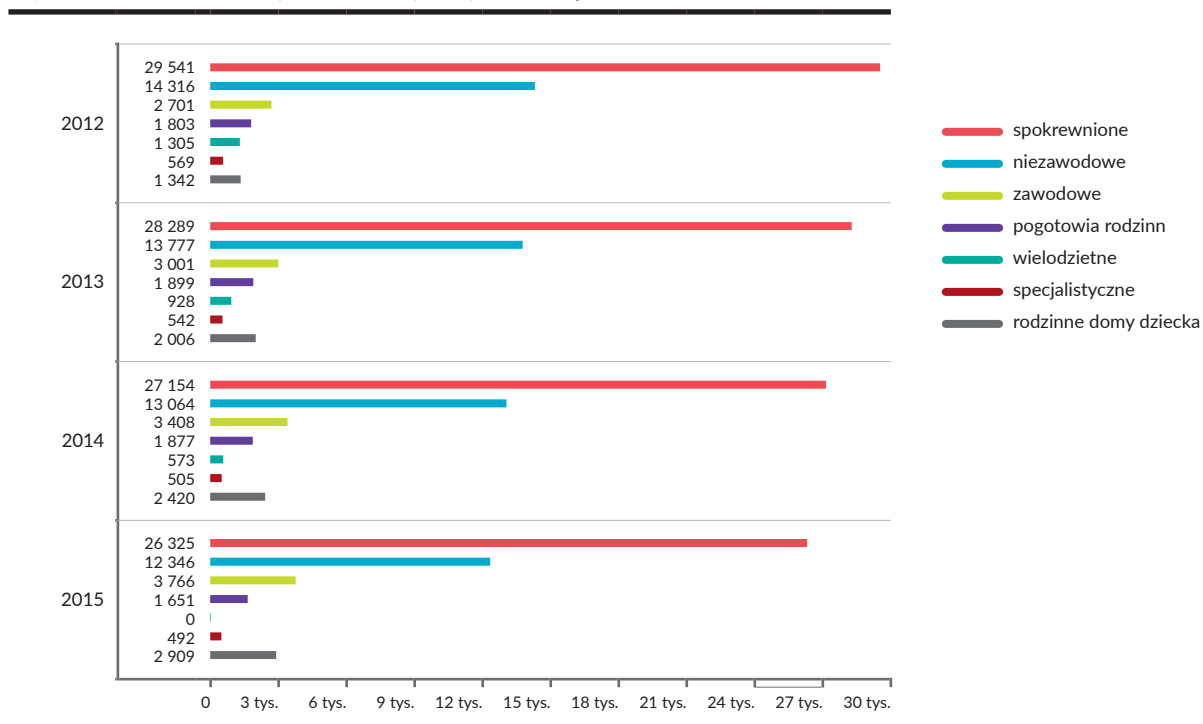
Źródło: opracowano na podstawie statystyk GUS.

Wykres 12. Dzieci w rodzinach zastępczych według typu rodziny

Źródło: Mazur (2015).

Wykres 13. Dzieci w różnych formach pieczy rodzinnej

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

W ostatnich latach rodziny zastępcze wielodzietne przekształciły się w rodzinne domy dziecka.

Corocznie sądy decydują nie tylko o stworzeniu nowych rodzin zastępczych, ale też o rozwiązaniu innych. Sprawy te dotyczą kilkuset dzieci rocznie.

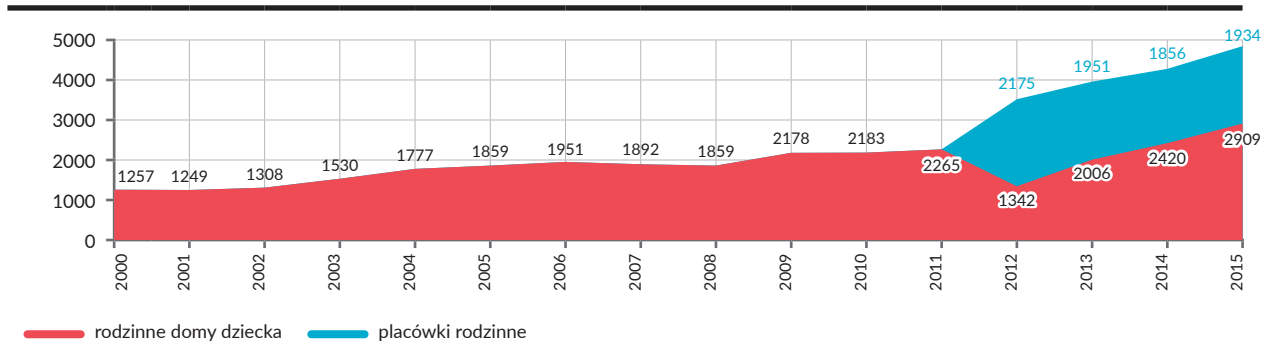
Trzeba też zaznaczyć, że od 2012 r. istnieją dwie bardzo zbliżone do siebie formy: rodzinne domy dziecka jako forma pieczy rodzinnej i placówki rodzinne jako forma pieczy instytucjonalnej. Wprowadzając nową ustawę, ustawodawca umożliwił istniejącym już placówkom rodzinnym przekształcenie się w formy rodzinne lub pozostanie formą pieczy instytucjonalnej. Różnice tkwią przede wszystkim w sposobie finansowania i zatrudnienia osób prowadzących te rodziny. Trudno ocenić, jaki ma to wpływ na atmosferę panującą w tych domach, z pewnością w większym stopniu zależy ona od osób prowadzących niż od przyznawanych finansów. Statystyki pokazują, że w placówkach rodzinnych przebywa średnio więcej dzieci niż w rodzinnych domach dziecka.

Tabela 10. Rozwiązania rodzin zastępczych

Rok	Liczba spraw o rozwiązaniu rodziny zastępczej	Liczba małoletnich, których dotyczą te sprawy
2011	526	643
2012	668	804
2013	754	961
2014	695	875
2015	607	763

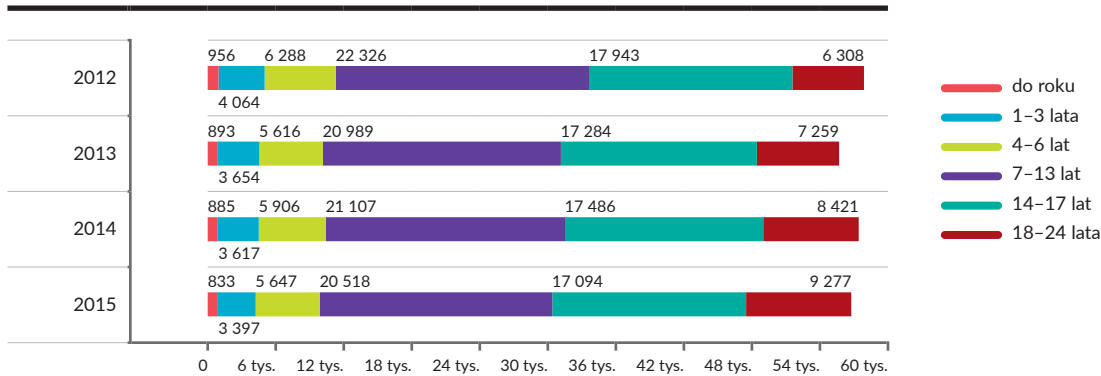
Źródło: opracowano na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wykres 14. Dzieci w rodzinnych domach dziecka i placówkach rodzinnych

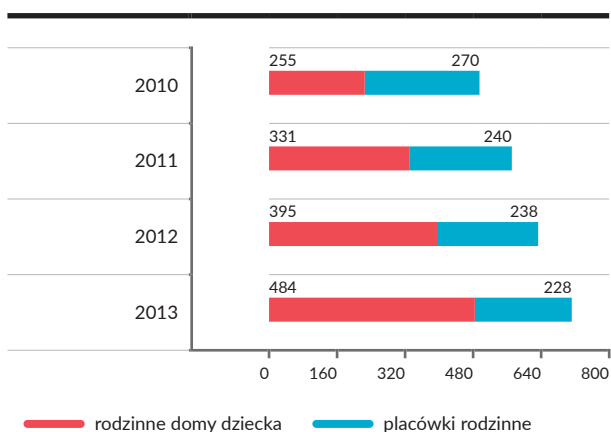
Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wykres 15. Podopieczni pieczy rodzinnej według wieku

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Wykres 16. Liczba rodzinnych domów dziecka i placówek rodzinnych

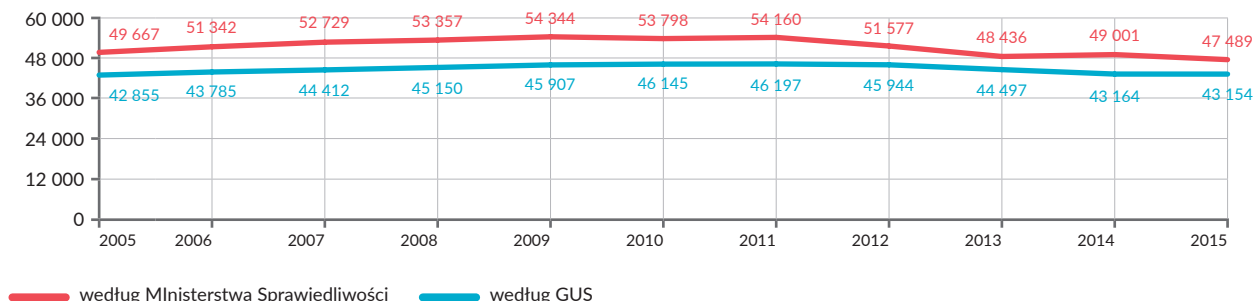

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS.

Najliczniejsze grupy podopiecznych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka to młodzież od 14 do 18 lat i dzieci w wieku 7-13 lat. Widoczny jest w ostatnich latach wzrost liczby młodych dorosłych, którzy po ukończeniu 18 r.ż. pozostają w domach swych opiekunów i kontynuują naukę.

Nadal istnieją niezgodności co do ogólnych liczb osób małoletnich pozostających pod opieką rodzin zastępczych między statystykami Ministerstwa Sprawiedliwości i GUS.

Wykres 17. Małoletni w rodzinach zastępczych

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, GUS.

Młodzi odchodzący z systemu pieczy zastępczej

Wśród osób opuszczających system pieczy zastępczej można wyodrębnić dwie zasadnicze grupy – małoletnich i tych, którzy odchodzą po osiągnięciu pełnoletności. Z zestawień ogólnopolskich wynika, że dynamika ruchu dzieci jest dużo większa w formach instytucjonalnych: odchodzący stanowili tam 31% ogółu przebywających w roku 2012 i 29% – w latach 2013–2015. Odchodzący z różnych form pieczy rodzinnej stanowili w roku 2012 13% ogółu przebywających, w latach 2013 i 2014 – 14%, a w roku 2015 – 14,6%.

Tabela 11. Wychowankowie przebywający i opuszczający pieczę instytucjonalną w Polsce

Rok	Przebywający 31 grudnia	Przebywający w ciągu roku	Opuszczający do 18 r.ż.	Opuszczający po 18 r.ż.	Razem odchodzący
2012	19 184	27 953	6 647	2 122	8 769
2013	19 252	27 300	5 738	2 310	8 048
2014	19 229	27 042	5 538	2 275	7 813
2015	18 876	26 655	5 407	2 372	7 779

Źródło: GUS.

Tabela 12. Wychowankowie przebywający i opuszczający pieczę rodzinną w Polsce

Rok	Przebywający 31 grudnia	Przebywający w ciągu roku	Opuszczający do 18 r.ż.	Opuszczający po 18 r.ż.	Razem odchodzący
2012	57 885	66 364	5 246	3 233	8 479
2013	57 820	67 470	6 395	3 255	9 650
2014	57 442	67 027	6 242	3 343	9 585
2015	56 766	66 447	6 522	3 159	9 681

Źródło: GUS.

Usamodzielniani wśród wychowanków powierzonych pieczy zastępczej

Pod koniec 2015 r. co dziesiąty mieszkaniec placówek opiekuńczych był osobą pełnoletnią. Pełnoletni stanowili też 30% odchodzących z placówek. Niespełna połowa (48%) spośród opuszczających placówki założyła własne gospodarstwo domowe, 52% powróciło do swych rodzin. Powoli zwiększa się liczba młodych dorosłych, którzy decydują się na samodzielne życie, ale nadal wysoka jest liczba tych, którzy wracają do rodzin, z których kiedyś zostali zabrani.

Tabela 13. Pełnoletni wychowankowie opuszczający placówki opiekuńcze i usamodzielnieni

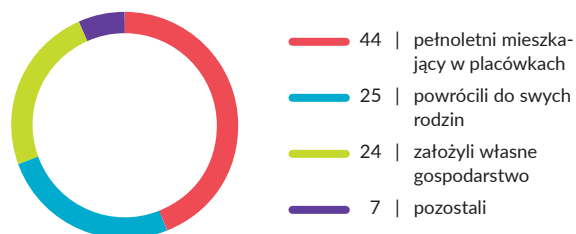
Rok	Przebywający 31 XII		Opuszczający pieczę instytucjonalną po 18 r.ż.			Pozostali	Razem pełnoletni
	ogółem	w tym pełnoletni	usamodzielnieni		razem usamodzielnieni		
			powrócili do rodziny	założyli własne gospodarstwo			
2012	19 184	1 354	1 091	796	1 887	235	3 476
2013	19 252	1 482	1 141	901	2 042	268	3 792
2014	19 229	1 705	1 126	834	1 960	315	3 980
2015	18 876	1 867	1 078	1 015	2 093	279	4 239

Źródło: GUS.

Więcej możliwości na założenie własnego gospodarstwa domowego mają usamodzielniani z form pieczy rodzinnej. Tak jest w całej Polsce. Proporcjonalnie liczniejsza niż w instytucjach jest też grupa młodych dorosłych mieszkających nadal u opiekunów zastępczych.

Różnice w proporcjach osób pełnoletnich nadal mieszkających w dotychczasowych siedliskach i tych, którzy z nich odeszli, przedstawiają wykresy młodych dorosłych opuszczających system pieczy instytucjonalnej i rodzinnej w Polsce w roku 2015.

Wykres 18. Młodzi dorośli z placówek opiekuńczych w roku 2015, %

Źródło: GUS.

Wykres 19. Młodzi dorośli z rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w roku 2015, %

Źródło: GUS.

Moratorium w większym stopniu dotyczy tych, którzy znaleźli schronienie w rodzinach zastępczych. Ale warto też zauważyć, że większość rodzin zastępczych stanowią

rodziny spokrewnione i ich podopieczni to najczęściej wnuki opiekunów, które nadal pozostają w rodzinach.

Tabela 14. Pełnoletni opuszczający rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka i usamodzielnieni

Rok	Przebywający 31 XII		Opuszczający pieczę rodzinną po 18 r.ż.			Pozostali	Razem pełnoletni
	ogółem	w tym pełnoletni	usamodzielnieni		nieusamodzielnieni		
			powrócili do rodziny	założyli własne gospodarstwo			
2012	57 885	6 308	285	1 244	1 430	274	9 541
2013	57 820	7 378	259	1 578	1 135	283	10 633
2014	57 422	8 421	307	1 568	1 187	281	11 764
2015	56 776	9 277	209	1 586	1 096	268	12 436

Źródło: GUS.

Według danych GUS w grudniu 2015 r. pełnoletni stanowili 16% podopiecznych rodzin zastępczych. Liczba młodych dorosłych pozostających pod pieczę dotychczasowych opiekunów wzrosła od roku 2012 o 3000. W roku 2012 pełnoletni stanowili 11% wychowanków zamieszkujących wówczas w rodzinnych formach opieki w Polsce.

Zdecydowana większość osób osiągających pełnoletniość w rodzinnej pieczy zastępczej korzysta nadal z mieszkania i wsparcia opiekunów zastępczych. Oznacza to, że młodzież dłużej się uczy, korzystając ze wsparcia opiekunów, a organizatorzy pieczy zastępczej przyzwala ją na przedłużanie pobytu w dotychczasowych rodzinach. W ostatnich latach w całej Polsce młodzież z rodzinnych środowisk zastępczych dłużej korzysta z możliwości przedłużenia pobytu u swych dotychczasowych opiekunów.

Przysposobienia

Od wielu lat liczba adopcji utrzymuje się na podobnym poziomie i jest niezależna od liczby urodzeń. W tym czasie maleje liczba adopcji blankietowych, to znaczy takich, w których rodzice wyrazili zgodę na przysposobienie swego dziecka przez osoby im nieznane.

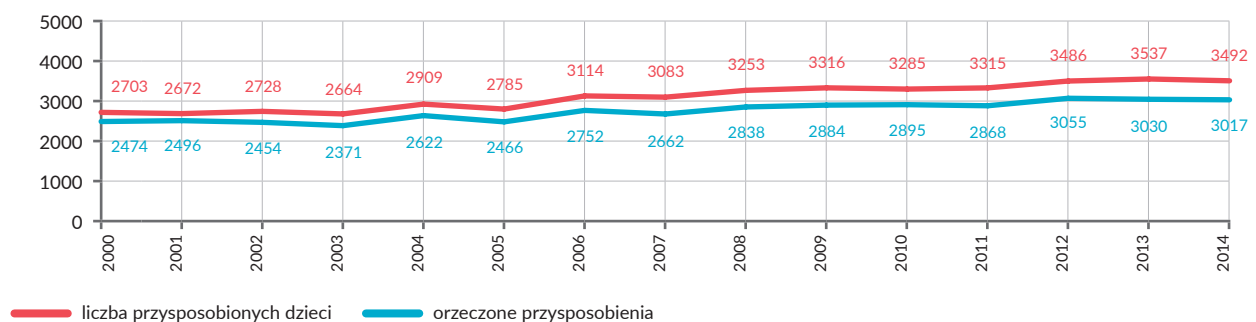
Tabela 15. Adopcje orzeczone w latach 2000–2015

Rok	Liczba orzeczonych adopcji	w tym adopcje blankietowe	w tym przez osoby zamieszkałe zagranicą
2000	2474	857	217
2001	2496	833	190
2002	2454	855	211
2003	2371	956	222
2004	2622	938	256
2005	2466	866	238
2006	2752	872	344
2007	2662	744	226
2008	2838	621	294
2009	2884	641	260
2010	2895	618	261
2011	2868	625	193
2012	3055	652	190
2013	3030	652	220
2014	3017	628	204
2015	2946	519	199

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Liczba orzeczeń dotyczących przysposobienia zawsze jest niższa niż liczba adoptowanych dzieci, ponieważ w przypadku rodzeństwa w jednym orzeczeniu sąd może zdecydować o przysposobieniu kilkorga dzieci. Kandydaci na rodziców adopcyjnych najchętniej adoptują dzieci młodsze.

Wykres 20. Przysposobienia w latach 2000–2014

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Tabela 16. Przysposobienia orzeczone według wieku małoletnich (liczba osób)

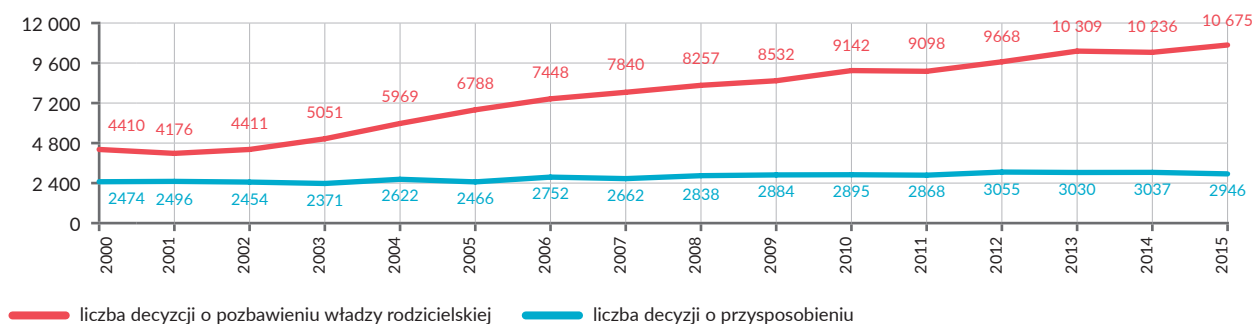
Wyszczególnienie	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	ogółem orzeczone	w tym:		ogółem orzeczone	w tym:		ogółem orzeczone	w tym:		ogółem orzeczone	w tym:		ogółem orzeczone	w tym:		ogółem orzeczone	w tym:	
		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą		blankietowe ^a	przez osoby zamieszkałe za granicą
Razem	3 285	777	312	3 315	751	296	3 486	790	274	3 537	766	312	3 492	774	294	3 361	719	279
z tego:																		
Do roku	819	455	11	809	432	3	837	467	9	810	413	15	754	369	3	656	330	7
1–2 lat	396	89	15	397	57	19	451	73	33	433	89	23	415	89	17	467	116	31
2–3 lata	298	44	24	312	29	27	304	31	24	300	34	34	323	49	26	299	40	23
3–5 lat	434	51	38	482	55	37	525	65	31	524	72	39	486	67	40	476	64	46
5–7 lat	426	43	44	423	66	49	457	66	49	442	47	45	460	63	65	427	44	56
7–10 lat	433	53	98	429	49	89	421	40	73	460	53	93	449	55	90	433	57	65
10–12 lat	183	16	49	178	20	51	175	23	31	196	20	47	191	28	30	180	13	32
12–15 lat	160	12	27	136	19	17	152	10	15	149	13	11	160	23	12	193	25	15
Ponad 15 lat	136	14	6	149	24	4	164	15	9	223	25	5	254	31	11	230	30	4

a czyli takie, w których rodzice wyrazili zgodę na przysposobienie swego dziecka przez osobę im nieznaną.

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Liczba orzeczonych adopcji w latach 2010–2015 jest wyższa niż w pierwszych latach XXI wieku, ale nie dorównuje liczbie orzeczeń o pozbawieniu władzy rodzicielskiej. Wynika z tego, że w pieczy zastępczej mieszka wiele dzieci, które nie znajdują miejsca w rodzinach adopcyjnych.

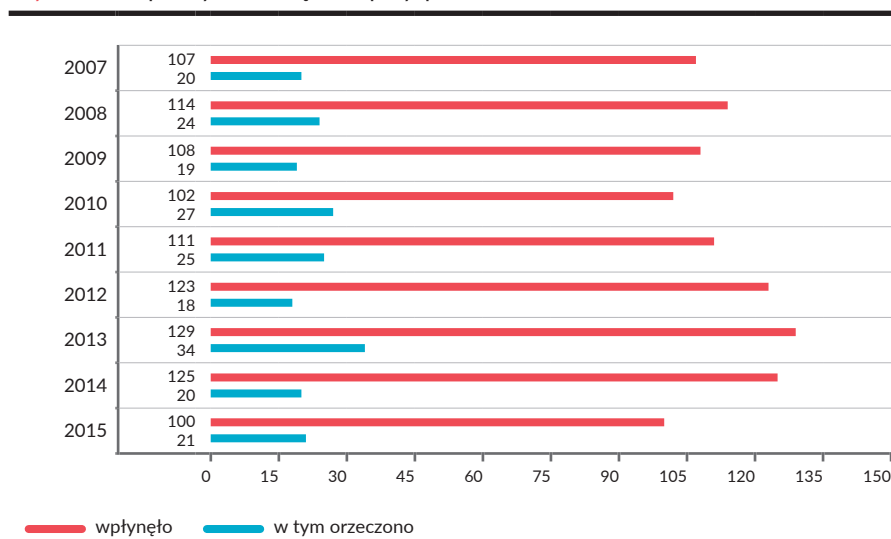
Wykres 21. Sądowe decyzje o pozbawieniu władzy rodzicielskiej i o przysposobieniu

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Nie każda adopcja kończy się szczęśliwie, corocznie w sądach składanych jest ponad sto wniosków o rozwiązanie przysposobienia. Brak informacji, czy są to wnioski dotyczące osób małoletnich czy już pełnoletnich. W roku 2015 w 21 sprawach orzeczono rozwiązanie przysposobienia.

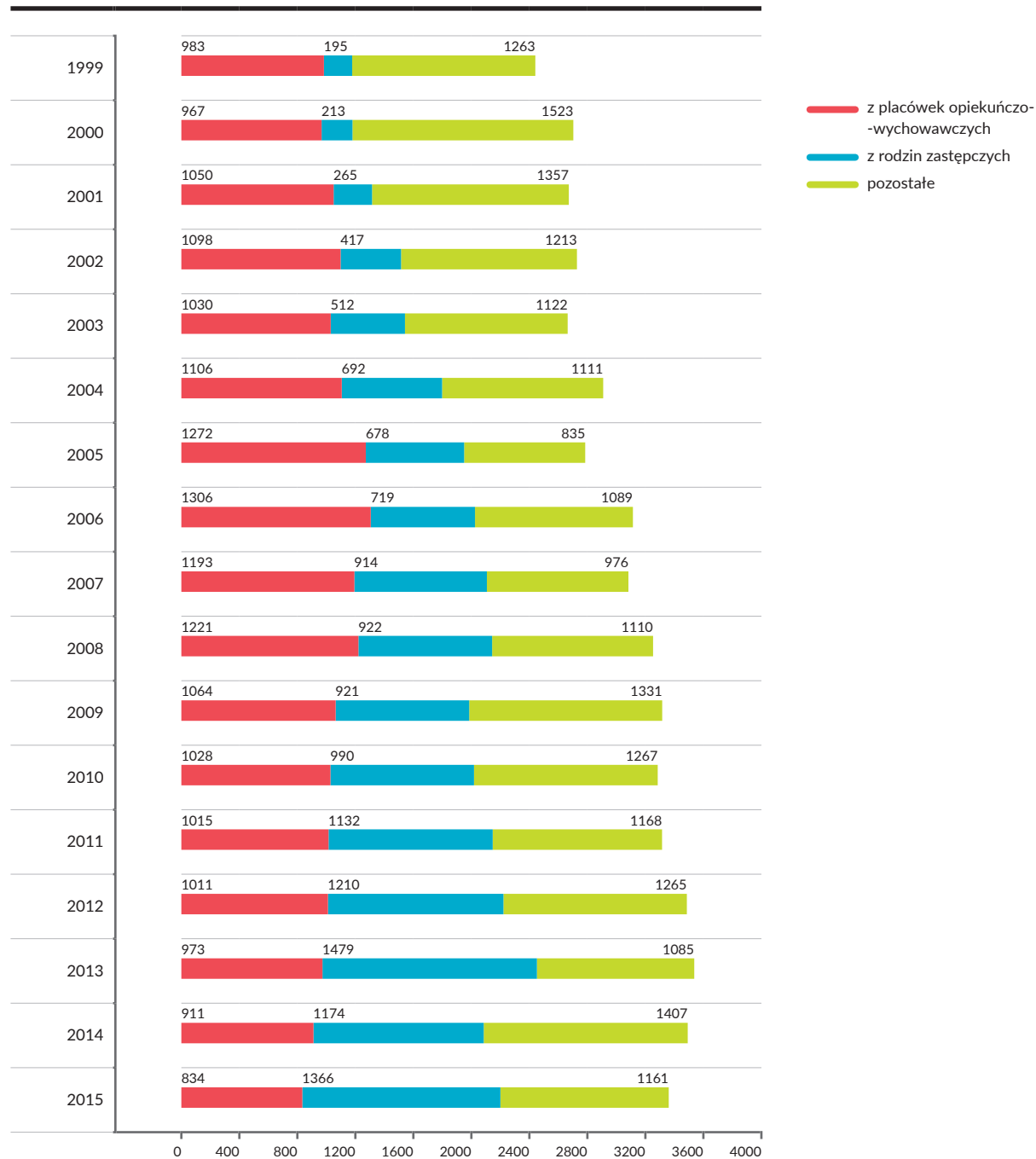
Wykres 22. Sprawy o rozwiązanie przysposobienia

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości.

Sprawy o rozwiązanie przysposobienia nie są liczne, jednak dotyczą kilkudziesięciu dzieci rocznie. W ostatnich latach sprawy te dotyczyły: w roku 2011 – 20 dzieci, w roku 2012 – 16 dzieci, w roku 2013 – 42 dzieci, w roku 2014 – 24 dzieci i w roku 2015 – 24 dzieci.

Wykres 23. Dzieci adoptowane według wcześniejszego miejsca pobytu

Źródło: opracowano na podstawie Informacji Ministerstwa Sprawiedliwości.

W ostatnich 15 latach wyraźnie wzrasta liczba dzieci adoptowanych z rodzin zastępczych, maleje zaś z placówek opiekuńczo-wychowawczych. Jest to związane ze wzrostem liczby zawodowych rodzin zastępczych i tendencjami do umieszczania małych dzieci, które są najchętniej adoptowane, w formach pieczy rodzinnej. Rzadziej adoptowane są dzieci z placówek, ponieważ mieszkają tam dzieci starsze i co piąte z nich obciążone jest niepełnosprawnością lub chorobą przewlekłą a chętnych na adopcję takich dzieci jest niewielu. Dla dzieci starszych i chorych szansą na rodzinę są adopcje zagraniczne. Ostatnio jednak wokół adopcji zagranicznych toczy się dyskusja wywołana kontrowersyjną decyzją powierzenia prowadzenia tych adopcji wyłącznie ośrodkom katolickim. Warto podjąć badania i na podstawie rzetelnej analizy pokazać, ile dzieci i w jakim stanie znalazło dom oraz rodzinę po bezskutecznych poszukiwaniach rodziny w Polsce. Przy okazji warto też w szkoleniach i rekrutacji polskich kandydatów na rodziców adopcyjnych poświęcić więcej miejsca i uwagi potrzebom dzieci chorych oraz niepełnosprawnych, a także rzetelnie przedstawiać informację o tych dzieciach osobom starającym się o przysposobienie.

E-mail autorki: m.kolankiewicz@uw.edu.pl.

Bibliografia

GUS (2013). *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem w 2012 roku*. Warszawa: GUS.

GUS (2014). *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem w 2013 roku*. Warszawa: GUS.

GUS (2015). *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem w 2014 roku*. Warszawa: GUS.

GUS (2016). *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem w 2015 roku*. Warszawa: GUS.

<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna>.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U.2015.2082, 2016.1177.

Ministerstwo Sprawiedliwości (2016). *Analiza ilościowa ewidencji spraw rodzinnych w sądach powszechnych w latach 2007–2015*. Pobrane z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>.

Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 roku, Dz.U. z 2016 r. poz. 575, 1583, 1860.

Dzieci poza rodziną

Opracowanie przedstawia informacje z okresu 15 lat dotyczące dzieci, które na mocy decyzji sądowych o ingerencji we władzę rodzicielską z powodu zagrożenia dobra dziecka zostały umieszczone w rodzinach zastępczych, placówkach opiekuńczych i rodzinach adopcyjnych. Niepokojącemu zjawisku wysokiej liczby będących pod nadzorem sądów małoletnich, których rodzice nie radzą sobie z wykonywaniem zadań opiekuńczo-wychowawczych, towarzyszy rosnąca liczba decyzji o pozbawieniu władzy rodzicielskiej. Na tle tendencji obserwowanych w ostatnich kilkunastu latach przedstawiono zmiany w systemie pieczy zastępczej od wprowadzenia ustawy w 2012 r. będące odzwierciedleniem założeń dotyczących ograniczenia liczby dzieci w instytucjach opiekuńczych i rozbudowywania różnorodnych form pieczy rodzinnej.

Słowa kluczowe

dzieci, władza rodzicielska, piecza rodzinna, piecza zastępcza, placówki opiekuńcze, usamodzielnienie, przysposobienie

Children in alternative care

The study presents information from a fifteen-year period on children who have been placed in foster care, institutional care and adoptive families by court decisions regarding interference in parental authority taken when the child's wellbeing was at risk. The alarming phenomenon of the high number of minors under the supervision of courts whose parents have failed to attend to the tasks of childcare and education is accompanied by an increasing number of decisions to deprive parents of their parental authority. Against the background of trends observed in recent years, the article presents changes in the system of alternative care implemented since the introduction of the Act in 2012, reflecting the assumptions about limiting the number of children in institutional care and developing various forms of family foster care.

Keywords

children, parental authority, family foster care, foster care, institutional care, care-leavers, adoption

Cytowanie:

Kolankiewicz, M. (2017). Dzieci poza rodziną. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1).

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe.